

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

1. MARTĀ

NR. 7

AĻEKSEJS TOLSTOJS

Miris Aļeksejs Tolstojs. Ar lielām sērām šī vēsts atsauksies mūsu tautā, miljonu lasītāju sirdīs. Aizgāja no dzīves spēku uzplaukuma laikā izcilais krievu rakstnieks, mūsu lepnums, padomju literatūras apdāvinātākais pārstāvis, mūsu Dzimtenes dedzīgais patriots.

Aļekseja Tolstoja gara darbība pauž labāku nacionālu ģeniju labākās ipašības. Tajā saskatāma bezgalīgā Dzimtenes, cilvēka, patiesības un pasaules skaistuma mīlestība.

Aļeksejs Nikolajevičs Tolstojs rakstīt uzsāka pirmsrevolūcijas gados. Viņa pirmie darbi ir kritiskā reālisma progresīvo tradīciju turpinājums krievu literatūrā. Maksims Gorkijs pirmais atzīmēja Aļekseja Tolstoja talantu, izteicās, ka Tolstojs ir «neapšaubāmi liels rakstnieks, kas ar smalku patiesību tēlo tolaiku aristokrātu psihisko un ekonomisko deģenerāciju».

Patiesībā, Isteni par tautas rakstnieku Aļeksejs Tolstojs izauga padomju laikā. Šini laikā viņš uzrakstīja visus savus ievērojamus darbus. Padomju laikmets nostiprināja un padarīja bagātāku Tolstoja talantu. Tas apbruņoja viņu ar dzimtās vēstures dziļāko izpratni, deva viņa talantam reā-

lā dzīves spēka stimulu. Viņa ievērojamo romānu — eposu lappusēs krievu tauta tēlota kā tauta-varonē. «Pēteri Pirmajā», ko Gorkijs nosauca par labāko padomju vēsturisko romānu, Aļeksejs Tolstojs tēlo vienu no svarīgākajiem mūsu vēstures posmiem, kad Krievija nostiprināja savas tiesības par izcilās vietas ieņemšanu Eiropas valstu virknē.

Pēteri Pirmo un Jāni Bargo (drāmatiskā novelē «Jānis Bargas») Tolstojs raksturo kā izcilus sava laika Valsts vadoņus, kas dziļi saprata Dzimtenes intereses.

Aļekseja Tolstoja trilogija «Sāpju ceļš» ieies mūsu literatūrā kā varonīgais epos krievu tautas cīņai par Oktobra idejām. Tolstojs bija viens no pirmajiem rakstniekiem, kas radījis tautas vadoņu Leņina un Staļina mākslinieciskus tēlus.

Aļeksejs Tolstojs ieies mūsu literatūrā kā apdāvinātākais vārda mākslinieks, kā mūsu padomju dzīves, tās varoņu un varoņdarbu vēsturnieks. A. Tolstoja darbi apvieno mūsu klasisko un sociālistiskā reālisma literatūru.

Aļekseja Tolstoja nāve — lielākais zaudējums mūsu padomju un visas pasaules progresīvajai literatūrai.

N. S. Tichonovs, M. Soločovs, G. Aleksandrovs, S. Sergejevs-Censkis, L. Leonovs, A. Fadejevs, N. Asejevs, D. Bednījs, P. Pavlenko, A. Karavajeva, V. Veresajevs, P. Pospelovs, F. Panferovs, V. Ivanovs, F. Gladkovs, V. Višņevskis, S. Vurguns, Jākubs Kolass, V. Lebedevs-Kumačs, K. Treņevs, P. Tičina, K. Fedins, A. Jegolins, I. Erenburgs, L. Soboļevs, N. Pogodins, B. Pasternaks, A. Serafimovičs, M. Prišvins, akad. V. Komarovs, akad. P. Kapica, D. Poljkarovs, S. Maršaks, akad. I. Meščaninovs, M. Riļskis, S. Čikovani, A. Upīts, I. Moskvins, P. Antokojskis, V. Kačalovs, O. Knipser-Čečova, P. Chmeļevs, V. Koževņikovs, A. Jabločkina, B. Sadovskis, V. Siškova, akad. I. Grabars, A. N. Tichonovs, M. Isakovskis, K. Simonovs, A. Surkovs, N. Teļšovs, P. Skosirevs, D. Zaslavskis, V. Grosmanis, V. Iljenkovs, A. Ignatjevs, S. Michalčovs, M. Zoščenko, A. Prokofjevs, O. Forša u. c.

No PSR Savienības Tautas Komisāru Padomes un VK(b)P Centrālās Komitejas

PSR Savienības Tautas Komisāru padome un VK(b)P Centrālā Komiteja ar sērām paziņo par izcilā krievu rakstnieka, apdāvinātākā valodas mākslinieka, mūsu Dzimtenes dedzīgā patriota, PSRS Augstākās Padomes deputāta

Aļekseja Nikolajeviča TOLSTOJA nāvi

PSR Savienības Tautas Komisāru Padome.

VK(b)P Centrālā Komiteja.

RAKSTNIEKA PĒDĒJĀ GAITA

26. febr. Maskava izvadīja A. N. Tolstoju. No pl. 11 rītā gar urnu ar rakstnieka pelniem Savienības namā, defilēja darba laudis, zinātnieki, rakstnieki, mākslinieki, Sarkanās Armijas kareivji un virsnieki.

Pl. 2.15 urnu iznesa no Savienības nama, sēru maršam skanot, procesija devās uz Novo-Devičjes kapsētu. Tur notika sēru mitiņš, kur pēc b. Popova ievadvārdiem no lielā nēlaika atvadījās bb. Sverņiks, Tichonovs, Soločovs un Zubovs. Kapam aizveroties, skanēja trīskāršs atvadu salūts un lielās Dzimtenes himna par godu tās dižajam dēlam.

A. N. TOLSTOJS

Latvijas padomju rakstnieki izteic savas dziļākās sēras izcilā krievu literatūras meistara Aļekseja Nikolajeviča Tolstoja nāves gadījumā.

Padomju rakstnieku saime ar Aļekseja Tolstoja nāvi zaudējusi apdāvinātāko vārda mākslinieku, no kuŗa darbiem mācījusies un mācās ne tikai krievu, bet arī latviešu un un visu pārējo padomju tautu prozas rakstnieki. Aļekseju Tolstoju Padomju tautas vienmēr cildinās arī kā dedzīgu mūsu dārgās Dzimtenes patriotu un cīnītāju par tās brīvību un neatkarību.

Andrejs Upīts, Vilis Lācis, Jānis Sudrabkalns, Fricis Rokpelnis, Kārlis Krauliņš, Anna Sakse, Jūlijs Vanags, Indriķis Lēmanis, Valdis Lukss.

LIELAIS PADOMJU LITERĀTŪRAS MEISTARS

Padomju Savienības Zinātnu Akadēmijas sēdē 1942. gada 18. novembrī Tolstojs ziņojumā par padomju rakstniecības gaitām, gadšimta ceturkšņa laikā vācu mietpilsonībai, šovinismam un varmācībai pacēlis pretī krievu, padomju tautas humanismu. Krievu tauta arvien cīnījies par augstāko taisnību, par taisnīgām sabiedriskās dzīves formām. Visgrūtākajos un smagākajos laikos krievu tautā nav apdzisusi tikumiskā gaisma. Ar varenām liesmām tā apmird pasauli krievu rakstniecībā, kuras idejisko spēku un morālo dzīvību, valodas bagātību un krāšņumu apbrīno visa pasaule. Krievu rakstniecības cilvēcīgie tēli virza ļaudis uz pilnību. Oktobris krievu rakstniecībā noslēdza kritiskā reālisma periodu, tagadējais kapš noslēdzis pozitīvā sociālistiskā reālisma meklējumu periodu. Šai posmā padomju literatūra atspoguļojusi, kā noritējušas sabiedriskās cīņas, kā celta jaunā, taisnīgā pasaule, kā padomes krājušās spēkus, lai aizstāvētu savu zemi pret ienaidnieku. Un tālāk, salīdzinādams savukārt krievu klasisko rakstniecību ar padomju rakstniecību, Tolstojs teicis, ka pirmās humanisms izpaužas visvairāk sāpēs par cilvēku, līdzietībā, kurpretim otrā skubina cīņās par labāku dzīvi, cīnīties, lai cilvēks kļūtu laimīgs. Un vēl tālāk: padomju rakstniecība meklē formas un stilu reālismam, kas apliecina, atzīst dzīvi, optimistiskam spēkam, kas iepļūst dzīvē; lai to pārveidotu.

Sais vārds ieraugām pašu Tolstoju. Viņš savieno divus laikmetus, kritisko un sociālistisko reālismu. Mīlēdams cilvēku, gribēdams iznīdēt postu, viņš sauc cīņā par labāku nākotni, kas nav sasniedzama ar pasīvu līdzietību. Viņa darbi pilni optimistiska, dzīves apliecinātāja spēka, kas cenšas pārveidot dzīvi. Viņa varoņi virza cilvēci uz pilnību.

Tolstojs miris mūža 62. gadā. Sāktumā tuvojies glezniecībai, bet drīz sācis rindot dzejas, no kurām drīz vien pārgājis uz prozu, palikdams tai uzticīgs visu mūžu. Viņa tēvs, gan veca un slavēta vārda valkātājs, ne Leva Nikolajeviča vai Alekseja Konstantinoviča Tolstoja līnijā, nav bijis lielu bagātību īpašnieks, bet Alekseja bērība un agrā jaunība uz laukiem, Volgas tuvumā, Samāras apkaime, aizņērtības laimīga. Vēlāk no savām bērības atmiņām Tolstojs izveidoja stāstu, kas pielijis saules gaismas, dahas dzīvo būtnu un nedzīvo lietu burvības, un no kura redzams, ka rakstnieka dzīves prieka avoti meklējami jau viņos lielās krievu upes krastos. «Nīkitas bērība», kā saucas šī grāmata, droši vien ir viena no vislielākajām bērības grāmatām pasaulē. Mācījies Tol-

stojs reālskolā un Pēterburgas tehnoloģiskajā institūtā. Tas, ko jauneklīs redzēja Pēterpilī, studentu un ierēdņu, rakstnieku un mākslinieku pasaulē, un ko, mājās pārbraucis, novēroja Pēterburgas pilsētās, vairs nelikās tik harmonisks un saulains, kā Nīkitas-Alekseja bērības dārzī, dzīve uzpūta savu skarbo elpu. Tolstoja zirgotu garu tā nenomāca. Kad Tolstojs bija izdzīvojis iso simbolistu ietekmes laiku, kas viņa mākslā nepameta redzamas pēdas, viņš stāstos un lugās sāka rādīt liekos, dzīvē nevajadzīgos ļaudis, kas Krievijā tolaik bija sastopami visās malās. Papuķējuši, nīkstoši muļžnieki, kas neprata un nevēlējās strādāt, veco feodāļu erbību un nelietību pilni, gan izvirtuši un nežēlīgi, gan glēvi sapnotāji, kas bez jēgas maisās citiem pa kājām; kārsu spēlmaņi ar pasaules skumju masu seņā; viegļas uzdzīves vergi. Vēlāk Tolstojs jau pieminētajā runā teicis, ka šo lieko ļaužu krievu rakstniecībā bijis pārāk liels bērums, un ka vācieši, viņos raudzīdamies, savā stublājā uzpūtīja ierindojuši liekajos ļaudis visu krievu tautu. Tolstojs jau toreiz sajuta, ka tauta šos ērmus drīz izmēzis no sava vidus, lai uzskātu jaunu dzīvi, un notelēja viņus reālistiski, bez pušķiem un mistikas, kā bojā ejošās pasaules drumslas. Dažkārt rakstnieks noskatsās šai pasaulē ar smaidu, bet tāš pesimismam nejut līdzi. Tas smūdnais gars, kas krievu rakstniecībā allaž spraucies cauri visām pretīskābām un sašļāņojumiem, spēcīgi strāvo Alekseja Tolstoja darbos.

Tolstoja talanta īstais uzplaukums iesāks tomēr tikai padomju laikā. Kādu posmu Tolstojs pavadīja ārzemēs, bija arī mūsu Rīgā, kur gan krieviski, gan latviski spēlētās viņa lugas: Oktobra revolūcijas ideja un sasniegumi; atbrīvotā tauta un viņas vadoņi; boļševiku partijas lielais darbs, jaunā socialistiskā valsts iedvesmoja rakstnieku jaunām gaitām, kuru priekšteķās viņš jau agrāk bija staigājis, notēlodams bojā ejušo veco pasauli un ilgodamies jaunās sabiedrības. Tā Aleksandrs Bloks bija nekļūdīgi sajūts: kastrafas tuvumu un atbrīvotājas revolūcijas balsi, tā Valērijs Bņusovs, lielais darba slavinātājs, apsvēca atraisīto darbu un kļūva uzticīgs padomju cīņitājs. Tā Serafimovičs un Veresajevs, Trepevs un Sergejevs-Censkis, kas visi jau agrāk tuvu stāvēja progresīvajām aprindām, ar pilnu jaudu iekļāvās padomju darbā. Viss labais, gaisais sarītēja ap padomēm. Padomju valstī Aleksejs Nikolajevičs Tolstojs saskatīja lielas krievu tautas ilgu un cēlienu

piepildījumu, viņas dīzēno uzdevumu visas cilvēces attīstībā. Viņa gaisā gaiva un dedzīgā sirds bez bailēm devās ceļā uz nākotni, balstīdamies pagātnē, sekojot Maksima Gorkaja liecīskajam paraugam.

Padomju laikā radās viņa ievērojamākie darbi, kuru centrā visā augumā sasiejušies «Jānis Bargais» un «Pēteris Pirmais» un viņa varenā epopeja «Sāpju ceļi», romāns «Maize». Tēvijas kara gados viņš radīja jaunas nodājas Pēteru romānam, pārstrādāja un nobeidza «Sāpju ceļus», sarakstīja lugas par caru Jāni, sacerēja dedzīgos rakstus pret vācu iebrukcejiem, darbojās akadēmijā, Rakstnieku Savienībā, Augustācijā Padomē, vācu zvērības izmeklēšanas komisijā. Tēvzemes varoņdarbi deva viņam jaunus spēkus, padomju valsts, Leņina-Stalīna mācība bija viņa neizsīkstošie iedvesmes avoti. Nikolajs Tichonovs viņu salīdzina ar karavīru, ko viņš redzējis līti-tā frontē. Granātu izmetis, viņš palicis stāvus, pret dzotu atspiedies, uz priekšu roku izstiepis, «it kā rādīdams biedriem ceļu uz priekšu» — uz priekšu.

Tolstoja vārda brālis Aleksejs Konstantinovičs Tolstojs lugu triloģijā par Jāni Ceturto un it sevišķi romānā «Kņazs Serebrjanijs» idealizējis 16. gadsimta feodāļus, bājārus, pret kuriem cīnījās, stipru valsti cēloņ, cars Jānis, un pašu caru uzvēris pārāk elementāri, vienīgi viņa hardzības un sirdsapziņas moku konfliktā. Šablonu, kam pāri netika arī labākie buržuāzijas vēsturnieki (Kļučevskis, Phtomovs), lauzis Aleksejs Tolstojs, parādīdams lielu valstsvīru, gaisredzīgu politiķi, kas virza valsti uz priekšu. Tāpat Tolstojs lieliski uzgleznojis cara Pēteru portretu visās Krievijas, visas tā laika Eiropas formā. Viņa Pēteris ir varens tēls, kas savu spožumu met tālu pāri laiku un zemju robežām. Tolstojs savus izcilos varoņus netērpj izdailinātās romantiskās drānēs, tie ir cilvēki ar cilvēku kaislībām, pretrunām, bēdām un vājībām. Viņu spēks ir tautas vēsturisko uzdevumu izpratnē, viņi ir tautas varoņi.

Kā no kalnu virsotnes mēs raugāmies vecās Krievijas sabrukumā un Padomju Savienības cīņās un uzvarās Tolstoja «Sāpju ceļos». Trīs sējumos (Māšas, 1918. gads, Apmācies rīts) rakstnieks parāda vecās pasaules aizstāvju, baltgvardu virsnieku, muļžnieku un kapitālistu sulnīgus, svārstīgos inteliģentus, kam līdz atdzimšanai jāizstaigā gapi un grūti sāpju ceļi, un jaunās iekārtas cīņitājus. Viss sarežģītāis pil-

sonkara notikumu un ļaužu, cēloņu un nolūku kompleks ar traģiskām un groteskām ainām, raiba Ukrainas katlu un daudzām un dažādām baltām valdībām; ar daudziem desmitiem ļaužu, izaug skaidri pārskatāms, krāsains un dzīvs. Un visam pāršalc tautas straume, kas neapstami traucas uz nākotni, aizraujot un izceļot tos, kas saprot un izpilda vēsturisko stāstījumu, cīnās par tautas mērķiem.

Romānā «Maize» Tolstojs rāda Leņingradu un Maskavu, Ukrainu un Caricīnu padomju valsts sāktumu. Kā viens no pirmajiem padomju rakstniekiem viņš ievada tur patiesīgā un dzīvā tēlojumā literatūrā Leņinu un Stalīnu. Tas viens no viņa lielākajiem nopelniem. Šai romānā dziļi sajūtam tautas varonības garu un tautas vadoņu dīzenību. Tur lasām dažās lappusēs arī par sarkanajiem latviešu strēlniekiem, kas pavadīja Leņinu no Pēterpils uz Maskavu.

Tolstoja stils, tēlojuma plastiskums, vēsturisko ainu plašums, psiholoģiskais patiesīgums, valodas lokanība un bagātība sagādās vielu plašiem apcerējumiem, doktorandu disertācijām un profesoru lekcijām. Ar apbrīnojamu leģitū un prasmi Tolstojs veido visdažādāko laikmetu un apgabalu, kārtu un profesiju valodas savādības un nokarājas. Iedvesme un meistarība nostāda viņu vienā rindā ar krievu vislielākajiem prozaikiem — Levu Tolstoju, Turgeņevu, Dostojevski, Gorkaju. Kopā ar viņiem Alekseja Tolstoja vārdu min visi pasaulē.

Ar liela patriotā kvēli Tolstojs kāpa laikā runājis par tēvzemi, par viņas pagātni un nākotni, par viņas varoņiem un padomju uzvaru. Ar nīknumu viņš šautis hitleriešus, kuru zvērības pēdas, pats redzējis, darbojamies Ārkārtējā izmeklēšanas komisijā. Vācieši viņu vairākkārt rējuši šakaļu balsim, viņa asuma un vispasaules popularitātes bīdamies. Sarkanā Armija viņu apsveikusi kā savu cīņu biedru, visa padomju tauta viņu piemin ar mīlestību un pateicību, padomju valdība viņu godinājusi ar visaugstāko atzinību, ordeņiem un Stalīna prēmiju.

Latviski tulkoti vairāki Tolstoja darbi, to vidū romantiskā luga «Mīlestības zelta grāmata», fantastiskais romāns «Aelita», vēsturiskie romāni «Pēteris Pirmais» un «Maize». Pēteru romānu tulkojis un «Sāpju ceļus» patlaban tulko Andrejs Upijs. Jārūpējas, lai latviešiem būtu pietamī visi Tolstoja galvenie darbi. Mēs paturēsim savās sirdīs lielo krievu tautas dēlu, varenā Stalīna laikmeta cīņitāju un slavas paudēju, kura darbus apstāro nedziestoša gaisma.

J. Sudrabs.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija DEKRĒTS

Par Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukuma piešķiršanu Jūlijam Ernesta D. MADERNIEKAM

Par izciliem nopelniem latviešu mākslas dzīvē, sākaru ar 75. dzimšanas dienu, piešķirt māksliniekam Jūlijam Ernesta D. MADERNIEKAM Latvijas PSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka goda nosaukumu.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Priekšsēdētājs
Prof. Dr. A. KIRCHENSTEINS.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Sekrētares v. l.
K. PRIEZE.

1945. g. 26. februārī,
Rīgā.

Latviešu Padomju rakstnieku vakars

Pirmdien, 26. febr., pārpildītajā LPSR Daites teātra zālē notika Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības organizētais atklātais rakstnieku vakars. Uz izgreznotās skatuves ap sarkanai klāto galdu vietās ienēma rakstnieki — gan padomju frontes un aizmugures cīnītāji, gan vācu jūgu pārcietušie.

Vakaru ievadot, Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības atbildīgais sekretārs K. Krauplis aicināja godināt lielu krievu padomju rakstnieka Alekseja Tolstoja piemiņu, isos vārdos norādot uz viņa mākslinieciskā vārda meistara nozīmi visā mūsu literatūrā.

Tautas rakstnieks Andrejs Upiis uzrunā vakara dalībniekiem pakavējās pie sūknēm, no kurām izaugusi tagadējā latviešu padomju rakstniecība. Aizkrātie spēki varenī izlauzās uz āru 1940./41. gadā, bet Lielais Tēvijas karš rādīja spēcīgu cīņas dzeju. Mēs neatrodamiem gala, bet sākuma punktā, ievadot jaunu celtniecības laikmetu. Līdz pilnībai jāizprot jaunā ideoloģija, sociālistiskā reālisma metode jāapgūst praksē. Latvijai dzeja tagad, padomju iekārtā, pirmoreiz kļuvusi par tautas dzeju vārda pilnā nozīmē.

Fragmentu no Andr. Upiša romāna «Zaļā zeme» nolasīja LPSR Drāmas teātra aktieris R. Zandersons. No neadaudzām lappusēm varēja manīt, ka romānā plašos, reālistiski spēcīgos vilcienos notēlota tautas dzīves aina ap gadsimtu mānu, sulīgām krāsām triepis vecās Rīgas portrets, latviešu naidis pret vāciem.

Frontes dzejnieks Valdis Lukss nolasīja dzimtenes pavasara dzejoli un temperamentīgas kaujinieka vārsmas. Valija Brutāne lasīja izjustas rindas par vācu saplosītajiem dārzēm. Viļa Lāča stāsta «Nākotnes kalēji» fragmentu lasīja R. Zandersons, parādot jauniešu varonīgo cīņu par Dzimteni, viņu dziļo patriotismu un diezno pašatzielību. Arvids Grigulis dzejoli «Lielums» atcina cilvēku nemīlīgai augsūpejai, bet «Cerņuzarā» maigās, viegli rezignētās rindās attēlo frontinieka pārdzīvojumus. Indriķis Lēmanis iepazīstināja klausītājus ar skici «Bērna mati», kas lasāma mūsu laikraksta šīs dienas nu-

murā. Svinīgajā heksametra dās raksīto, iekšēji spēcīgo Nopelniem bagātā kultūras darbinieka Jāņa Sudrabkalna «Lāčplēši» lasīja R. Zandersons. Aktīva padomju patriotisma piemērotus dzejoļus sniedza Andrejs Balodis; okupantu šausmu darbus savā īpatnējā dzejnieka izteiksmē tēloja Aleksandrs Čaks. Stāsta «Augusta dienās» fragmentu, rādot Sarkanās Armijas sagaidi pagājušajā vasarā, lasīja Jānis Niedre. Sparīgā priekšnesumā jūsmīgas vārsmas deklarēja Meinhards Rudzītis, varoņu mātes sirsniņi cildināja sirmās Atis Keniņš. Jānis Grants la-

sija stāstu «Pēdējā piestātnē». Sarkanās Armijas kapavīra cildeno tēlu rādīja dzejniece Anna Brodele; Mirdzas Kempes izjusto dzejoli «Atgriešanās» skandēja Zandersons. Ignāta Muiznieka stāsta fragmentā tēlotas vācisko latviešu nacionālistu noziedzības. Jānis Grots savdabīgā lirismā stāstīja par hitleriešu vajāto latviešu cietušā; viņš visjaunākais dzejolis vēlētis frontes mēnesim. Literārā daļu noslēdza Edgara Dambura vienkāršā, sirsniņā dzeja un Jūlija Vanaga spraigi nolasītie spēcīgās kara poēmas fragmenti.

Jāņa Ozoliņa vadītais LPSR Filharmonijas koris vakara pēdējā daļā dziedāja Latvijas padomju komponistu dziesmas ar mūsu rakstnieku tekstiem.

Vakars klausītājos guva dziļu atsaucību, parādīja latviešu padomju literatūras mozo, cīņas un celtnieciskā spara pilno noskaņojumu, dzīvo sakaru ar tautas cīņām, darbu un ticību uzvarai. Plašais vakars (piedalījās 20 rakstnieku) parādīja, ka latviešu padomju literatūra, dziļi sakņotāmā latviešu tautas dzīvē, aug spēcīga un droša, veidkama lielus uzdevumus jaunās padomju dzīves celtniecībā.

ANATOLS IMERMANS

Kurzemei

Dainas visskaistākās tauta tev veltīja,
Latviešu sirdij tu tuva.
Jūnija saule kā laimnese zeltīja
Birtalas tavas un druvas.

Spārnotas dzimavas upmalēs vējoja,
Smaržoja ābolnīš svaiģais.
Kviešus vistīrākos dakļajam sējējam
Dzemdēja klēpis tavs naiģais.

Jūra tev teiksmainu dzintaru dāvāja,
Zaigoja moji un bākas.
Plašajās ostās, kur traukoņi stāvēja,
Ceļi uz pasauli sākas.

„Kurzeme mīlotā, kur tava vasara,
Druvas, kas varenī brieda?
Smeldz tava jūra kā kaistoša asara,
Asmīs dzintara dziedāja.

Vāciešu naitis tavas pilsētas tirdziņa,
Ietēpa līķautā pļavas.
Bet tavas vaimanas Dzimtene dzirdēja, —
Beigsties drīz ciešanas tavas!

Jūnija saule, kas dūmākās vietēja,
Staros pār tevi vēl koskās.
Nes jaunū laimi un dainas tev, cietējai,
Sarkanā Armija drošā.

SARKANĀS ARMIJAS DIENA LVU

21. februārī LV Universitāte atzīmēja Sarkanās Armijas 27. gada dienu.

Par Sarkanās Armijas spēku, varenību un cīņu gaitām referēja ģenerālleitn. Romanovs. Pēc tam savās atmiņās par kapošanu Sarkanajā Armijā 1918. gadā kareivis doc. Krastiņš, bet stud. Kadis stāstīja par saviem pieredzējumiem Tēvijas karā un partizānu nometnēs.

Lielā sajūsmā un vienprātībā Universitātes mācības spēki, studenti un darbinieki nosūtīja vēstuli Padomju Savienības Maršalam biedram Staļinam un Latviešu nacionālajam korpusam. Pēc svinīgā akta sekoja koncerts, kurā piedalījās pianists doc. Žilinskis, vijolnieks koncertmeistars Arnijs un tenors Veide.

Z. D.

KORU UN VOKĀLISTU PAŠDARBĪBAS KOLLEKTĪVU SKATE

25. febr. Strādnieku teātra telpās lielā skaitā pulcējās Rīgas pilsētas labākie koru, vokālistu un deju pašdarbības kolektīvi, lai kopīgajā skatē rādītu un vērtētu savu līdzšinējo darba sniegumus. No šiem sniegumiem atkarīga izlase, kas pēc Republikas skates varēs pretendēt uz pašdarbības kolektīvu lielo un plašo skati Maskavā š. g. aprīlī.

Vairāk nekā trīs stundu ilgē priekšnesumu demonstrējumi liecināja par visu kolektīvu un to dalībnieku lielo darba gribu un rūpību, ar kādu tie piegājuši pie savu uzdevumu izpātnes un veikšanas. Bet tūlīt arī jāpiebilst, ka ne visur šī izpātrne bijusi pareiza un ka ne viss darītais darbs ir bez trūkumiem. Daži no šiem trūkumiem gluži tehniska rakstura. Piem., gandrīz visos jautkajos kopos, atskaitot tikai dažus, pārsvarā ir sieviešu balsu materiāls. Viens otrs koris jau pats par sevi uzrāda lielākas iespējāmības, ja vien korā vadītājs tās spētu izmantot. Tautas deju grupējumos vietām jauzama, laba izdoma un veidojums, bet trūkst īsta etnogrāfiska kolorīta, ko nevar aizstāt ar veikli uzņemtu ilustrāciju.

Nevienādā balsu materiāla izlīdzināšanas dēļ un ciešāka, kuplāka sastāva labad vairāki kori būtu apvienojami, kas tad tiešām izveidotos par jaunu un spēcīgu ansambli. Tāpēc arī domāts apvienot 1. Rīgas pilsētas slimnīcas, «Cīņas» tipogrāfijas, VEF darbinieku jautkos kopos un 4. Rīgas pilsētas slimnīcas sieviešu kori. Šie kori skatē liecināja, ka paplašinot un izlīdzinot to balsu materiālu, tie var jau droši runāt mūsu dziesmu daļskanīgajā valodā.

Labu pašdarbības izpātrni un balsu vijīgumu uzrādīja speciālas medicīnisko māsu skolas koris. Tas liecināja tikpat par rūpīgu iestudēšanas darbu, kā arī par jau mūzikāli padziļinātu dziedāšanas prasmi. Gluži pozitīvu nozīmi savrupu vietu starp visiem pārējiem skatē rečētajiem korjiem iņem Centrālā strādnieku kluba krievu tautas dziesmu ansambli, ko vada piedzīvojušais diriģents S. Krasnopjorovs. Korā dalībnieki komplektējas no vairākām darba vietām, un tas dod iespēju izmeklēt ansambļa garam un stilam labāko un vērtīgāko materiālu. Koris un balalaiku orķestris jau ir cieša vienība, kas precīzi klausu un seko savam diriģentam.

Deju ansambļu darbs vēl prasā pēc pareizas pieejas. Nepieciešama šeit lietpratēju vadība. Materiāls, cik skatē varēja vērot, ir arī mūsu tautas deju nedrīkst palikt bez sava īpatnējā rakstura, itaiktis un ritma.

INDRIĶIS LĒMANIS BĒRŅA MATI

V. Valdmaņa
sīmejumi

Divas stundas mūsu artilerija grāva vāciešu nocietinājumu līniju. Zemei pieplakuši, mēs gaidījām uzbrukuma pavēli. Mūsu sejam pieskārsies sīkie neaizmirstuļi ziedi un dzeltenās pūrenes, kas auga strauta malā. No vāciešu līnijas puses vējš atnesa kodīgus pulvera un sēra dūmus, bet mēs tomēr samaniām ziedu smaržu un atcerējāmies dzimteni.

Man blakus gulēja seržants Roga Viņam Latvijā bija palikusi sieva un septiņus gadus veca meitiņa. Viņš noplūca divus neaizmirstuļus ziedus, kas auga uz viena kātiņa, ielika aploksnē un sniedza man.

«Ja es kritu, aiznes dzimtenē un nodod.» viņš sacīja, pieliecies manam vaigam.

Es noglabāju vēstuli somā un paskatījos biedra sejā. Tā bija

Valts Grēviņš

Lemnieka zvērests

Sirds man pilna, smaga,
Sāpes mieru rīj.
Tā kā brūce kara vaga
Manu lauku vij.

Se, kur bij man māja,
Kailas sienas gind.
Kur vien piedūras man kāja,
Asas šķembas šķind.

Viens es. Nāvē līdzī
Rauts mans mūža draugs.
Briesmīgs sēklas sējums dīdis,
Kas gan no tā augs?

Naidis! Augs naidis vienvienīgs,
Drausmu naidis pret to,
Kas pat nava bedres cienīgs,
Kuru viņam rok!

Zvēru visiem laudim,
Plecus kam vēl jūgs,
Darbs šo lielo naidu paudis,
Darba virs, es, lūk!

Manu druvu raža,
Manu roku spēks
Talkā ies pļēst kāšu važas,
Sārts lai saules lēksts!

sasārtusi, zemes putekļiem un sviedriem klāta, acu plaksti viegli trīsēja no satraukuma.

«Nedomā par nāvi, ejot kaujā, draugs,» es sacīju. «Mums piester dzīve, uzvara...»

Roga pavēra lūpas un kaut ko sacīja, bet tai mirkli vācu ierakumos plīsa vairākas mūsu smagās artilerijas granātas, biedra vārdi nosmaka briesmīgajos grāvīnos un zemes dreboņā.

Un tad bija laiks sākt. Roga cēlās pirmais, aiz viņa Drēziņš, tad es. Mums trim ar ložmetēju bija dots uzdevums — cirst robu vāciešu labajā spārnā.

Trak, trak, trak! — brāza mūsu Maksims. Zāles stiebrī ločijās un lūza, uz ceļa krita balto

bērzu zari, un lapas lidoja kā rudens vētras brāzienos.

Trak, trak, trak!

Kreisajā spārnā mūsu strēlnieki jau ielauzās vāciešu nocietinājumos, mēs steigā vilkām ložmetēju tuvāk ienaidnieka līnijai, lai nepaliktu pēdējie.

Trak, trak!

Beidzot arī mēs ieburkām vācu tranšējās. Kailām galvām, saplosītām drēbēm un dubļiem aptašīti vācieši bēga pa lauku. Visus mēs nopļāvām, izņemot vienu, kas bija noslēpies granātas izrautajā bedrē un lūza, lai žēlo.

Drēziņš viņu sagrāba aiz pleca, piecēla kājās un iveda krūmā. Kad kauja bija beigusies, mēs abi ar Rogu atgriezāmies un aplūkojām gūstekni.

Tas bija pusmūža sarkanmatains virs, brillēm uz deguna. Roga labi rumāja vāciski, un jau pēc brīža mēs zinājām, ka šis ir Pauls Ceigers no Šneidmīles, precējies, trīs bērnu tēvs, skolotājs. Ari Roga bija skolotājs. Viņš sāka sarunu, bet tā neveicās. Vācietis ātri atbildēja jautājumiem, bet pēc tam atkal klusēja, rauca šauro pieri un skatījās zemē pie saviem zābaku purniem.

Ari mēs tur paskatījāmies un pēkšņi pamanījām, ka gūstekņa kājās sarkanarmieša zābaki.

«Kur tos ņēmi?» jautāja Roga. Vācietis klusēja. Kad Roga atkārtoja jautājumu, viņš nokāra galvu un nolaida rokas gar sāniem. Viņa resnie, iesie pirksti nervozi kustējās.

Roga pagriezās un jautāja Drēziņam:

«Kas viņam somā? Vai izkrauti?»

Drēziņš bija tikai kabatas un drēbes pārmeklējis — somu ne. Viņš noliecās un ātri to atsprādzēja.

Pašā virsū bija rupjas maizes gabals. Drēziņš to nolika zālē. Tad viņš izņēma galdautu. Tas bija smalkas līnu drānas, izsūts zilām rudzupuķēm.

Mēs saskatījāmies un pievirzījāmies Drēziņam tuvāk.

Viņš izņēma galda pulksteni. Tā lielais rādītājs bija nokritis, mazais apstājies uz astoņiem. Kad Drēziņš pulksteni pakratīja, it kā pazemē ieskanējās zvaniņš.

Somā vēl glabājās dažas sīkas lietas: divi galda naži, trīs dakšiņas, no sienām norautas fotografijas, Svētības rāmis un zilas stīklas krelles. Visu to Drēziņš izņēma un nolika uz izklātā galdauta.

Roga platām acīm apskatīja mantas.

«Kur tās visas salasīji?» viņš jautāja vācietim, naidā vārdus caur zobiem vilkdams.

Vācietis klusēja.

Bet soma vēl nebija tukša. Pašā dibenā Drēziņš atrada nelielu sainīti. Tas bija ietīts

dvieļi un pārsiets sarkanīem diegiem.

Roga pacēla galvu.

«Kas tur tev?»

Vācietis klusēja.

Drēziņš pārrāva diegus. Atkārtā drēbe. Mēs skatījāmies kā brīnumā — bērna mati...

«Negēlīs! Bērnu noslepkavoji!»

Roga iesaucās un ļaunām acīm mēroja vācieti.

Drēziņš vēl arvien turēja matus rokā. Tie bija gandrīz balti, sīkām sprāgam, mīksti, mīksti. Kad Drēziņš tos pašķīra saviem pirkstiem, mēs saskatījām vairākus tumši brūnus plankumus.

«Asinis,» viņš sacīja un nolika matus uz galdauta.

Tad viņus paņēma Roga un nosēdās zālē. Viņš šūpoja tos savā platajā plaukstā un vēras tālē uz vācu ierakumu pusi, kur mūsu kaujinieki savāca trofejas. Pēkšņi viņš piecēlās, piegāja vācietim un pastiepa roku ar matiem.

«Kad tu viņu noslepkavoji?»

Vācietis pagriezta galvu šurp un skatījās no pieres kaulu apakšas. Tas bija sagūstīta zverā skats, kas zema instinkta dzīts lūdz žēlastību.

«Nu, kāpēc neatbildi?» uzsauc Roga.

Vācietis kaut ko sacīja, bet bailēs no nāves viņa plānās lūpas bija sastingušas, vārdi skanēja neskaidri. Tikai tad, kad ieklausījās vērigāk, varēja ko saprast.

«Neesmu vainīgs... Nekā nezīnu... Matus atradu sādžā...»

«Nemelo!» Roga viņu pār-

trauca. Vācietis sāka drebēt kā no ledaina ūdens izvilktus suns. Viņa seja kļuva dzeltenī pelēka, pirksti kā zilganās koka tapas skāra ceļgalus. Es pavēru plātākas acis, un man šķita — gaisas bērnu asinis pīl no viņa rokām.

Roga atkal pacēla roku ar matiem.

«Cik bērnu dzīvības tu esi izdzēsis?»

Vācietis sakrustoja rokas un spieda pie krūtīm.

«Nevienu, nevienu...»

«Bet tavi biedri?»

«Nesen mūsu rotas komandieris nošāva...»

Roga nolika matus uz galdauta. Viņš rūpīgi tos sakārtoja nelielā kaudzītē un kā glāstīdam vilka plaukstu pāri.

«Ko tu ar tiem gribēji darīt?»

«Nosūtīt sievai. Viņa daiļkrāsotāja... Viņai vajag daudz smalku otīšu...»

Roga atkal skatījās tālē. Viņa pierē bija ievilkusies dziļa rievā.

Viņš gribēja ko sacīt, bet aprāvās un pamāja ar roku.

Vācietis aizveda. Viņš gāja līgodamies, salicis, galvu plecās ierāvis. Roga viņā noskatījās un sēdēja domīgs.

Es piegāju un uzliku roku viņa plecam.

«Draugs...»

Viņš paskatījās skumjām acīm.

«Es domāju par savu meitu...»

Viņš sacīja. «Ari viņai bija tādi mati. Varbūt...»

Es klusēju.

«Zvēri,» viņš čukstēja un sāka tīrīt ložmetēja stobru.

H. Heine

VĀCZEME

Ziemas pasaka. Atdzejojis Andrejs Upiņš.
VAPP Daļliteratūras apgāds Rīgā, 1940.

Nākamajā gadā aizrit 90 g. kopš lielā vācu satirika un revolucionārā romantika Heinricha Heines nāves dienas un 125 gadi no viņa pirmās dzeju grāmatas publicēšanas.

Heine savu literāro karjeru iesāka ar romantiskās ironijas apdvēstām milās dziesmiņām, kas uzreiz savaldzināja miljoniem lasītāju pašā Vācijā un ārpus tās. Šķautnainā, kontrastiem bagātā dzeja, brīvā doma, kas runāja skaļi un atklāti par līdz tam lirikā neparastām lietām, bija jauna un pirmreizīga, tuva reālajai dzīvei un savam laikam.

Dziesmu grāmatā (Buch der Lieder, 1827) Heines talants paceļas dīžos augstumos, dzilas sāpes un skumjas tur mijas ar gaišu liksmu prieku. Tā ir lielā un skaista lirika, pilnīgi pretstatā līdzšinējajai sentimentāli melnholiskajai lirikai. Bet ne šai milās un dabas lirikā meklējama Heines sabiedriskā nozīme, viņa progresīvais spēks. Viņa mākslinieciskā vārda istā nozīme un vērtība slēpijas asajā, politiskajā satīrā, nesaudzīgajā stulbā prūsiskā gara izsmieklā, vecās feodālās muižnieku un pirmu Vācijas karikatūrā.

Tiesa, Heine visu mūžu savā mākslā palika uzticīgs romantiskās dzejas principiem. Viņš pats kādā vietā sevi raksturo kā pēdējo atcelto norietošās romantisma valsts karali. Bet tā vairs nav Novalisa un Tika zilās puķes mistika, viņš nemeklē apmieru antikajā senatnē. Viņa dzejā nav nekā no Šillera himniskās retorikas, Heine abām kājām stāv uz reālās zemes, viņš kaisli un subjektīvi atsaucās sabiedriskajām parādībām, kas viņoja un pāršalca Eiropu. Nāca kapitālisma un buržuāzijas uzziēda periods, ko literatūrā apzīmē par jauno Vāciju. Pats garīgi rosmīgākais un progresīvākais posms, kāda nebija pirms tam, kādu vairs vācu literatūra nepieredzēja visos turpmākajos gados. Gana stabuļi un romantiskā sentimentālisma vietā nāca skarba protesta dzeja. Heine atradās

to sešu literātu vidū, kurus vēsturiskais Bundestaga manifests 1835. g. 10. dec. pasludina par pastāvīgas iekārtas, kārtības un tikumības maitātājiem.

Tomēr atskaitot pašus cēlākos, šo protestētāju lidojums apsika tai pašā miera un pieticības peļķē, kur apsedās arī vācu pilsonība, kas 1848. gada revolūcijā, bailēs no proletāriāta, negāja līdz galam, nepatrieca muižniekus un feodālus, neiznīcināja prūsiskā militārisma sēklu. Lūk, šai sēkli bankrotēja jaunās pilsoniskās Vācijas kuģis. No šas brālīgās pilsoņu un junkuru savienības galā galā izkūņojās tas stulbais šovinisms un militarisms, kas nonāca galējā konsekvencē, pie briesmīgākās cilvēces nelaimes — fašisma.

Pret šo veco prūsisko žandarmu Vāciju vērsās viss Heines politiskās satiras asums. Tā Heini tuvinā revolucionārajam proletāriātam. Viņa dzeja kļūst par visu tautu brīvības cīņtāju kaujas ieroci. Sākot ar ceļojuma ainām (Reise Bilder 1826.—1831.), Heine nesaudzīgi graiza Prūsijas politisko despotismu. Sai laikā arī nodibinās dzejnieka saites ar ģeniālajiem zinātniskā sociālisma pamatlicējiem Marks un Engelsu, kuri ar simpatijām un interesi seko dzejnieka darbam. Heine pats neizauga līdz komunistiskajam pasaules uzskatam, tomēr viņa dzejai vēl šodien milzīgs virzītāja spēks cīņā pret fašistisko Vāciju, to Vāciju, kurā dzejnieks ienīda ar visu savu sirds kaisli. Viņš cīnījās pret tiem stulbajiem vācu šovinistiem, kurā pēcnācēji vēlāk sadedzināja viņa grāmatas ugunsārtos, kuri apgānīja dzejnieka kapu Monmartrā.

Heines «Vāceme», no kurās pirmizdevuma pērn aizritēja 100 gadu, ir viņa politiskās satiras meistardarbs. «Vācemes» iespāids pielīdzinams Rāblē «Pantagrielam» un «Gargantūam», Svifta «Gulivera ceļojumiem». Tur saista un valdzina brīvais

CIEMOS PIE ZVĀRGUĻU EDVARDA

Sais dienās Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības atbildīgais sekretārs Kārlis Krauliņš, PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktore E. Feldmane un Cēsu apriņķa izpildkomitejas izglītības nodaļas vadītāja apciemoja sirmo dzejnieku Zvārguļus Edvardu, kas dzīvo savā klusajā Leikadijā Gaujas un Raunas krastos. Dzejnieks bija sasirdzis, tomēr, neskatoties uz savu dziļo vecumu (78 gadi), vēl mozs un dzīvi seko visam, kas notiek mūsu zemē.

Zvārguļus Edvards ir nikns vācu ienaidnieks. Arī 1917. gadā viņš cīnījies pret baroniem, rakstījis un runājis pret vāciem, par ko ticis notiesāts cietumā uz vairākiem mēnešiem. Tēvijas kara laikā viņš mudinājis tautu uz pretestību vāciem un stāties partizānos, nevarējis ciest latviešu kultūras apspiešanu. Vācu laikā viņš nav publicējis nevienu savu darbu, lai gan daudz rakstījis — pabeidzis pret vāciem vērstu trāģēdiju dzejā «Rūsiņš», uzrakstījis ap 600 filozofisku prātu dzeju, no kurām daudzas bijušas ar ironiju un žultī pret vāciem.

Vairums manuskriptu, tāpat gandrīz viss 60 gadu krātais vēstulju arhīvs (pāri par 5000

— no Kr. Barona, Veidenbauma, Kaudzītēm, Blaušana u. c., gājis bojā vācu atkāpšanās laikā. Tāpat dzejniekam džiļi sār vācu nopostītais dārzs.

Pagājušā gada septembrī vācieši viņu un ģimeni izdzinusi ar varu 5 minūšu laikā no mājām, izcirtuši, lai gan bez militāras vajadzības, viņa parku, paša stādītās 7 alejas ap māju, pavisam ap 3000 koku, starp kuriem bijušas arī 300 gadīgas liepas. Dzejnieks lūdzis, lai atstāj kaut vienu koku. Vācu oficiāris atcirtis: nē, nevienu neatstāsim. Četras dienas cirtuši, dzejnieks slēpies otrpus Gaujas, pat visus ogulājus ar nazi izgriezuši. Citkārt krāšņā Leikadija tagad kaila un vientuļīga.

Biedre Feldmane pasniedz Literatūras fonda pabalstu — 1500 rubļu. Dzejnieks priecīgs un cer, ka drīz atspīrgs un varēs atkal rakstīt. — «Tagad taču tik daudz ko rakstīt — par vācu postu, par izcirsto parku, un rakstniekam dzīvi jāpiedalās tagadnes cīņā, lai būtu tik daudz taisnības, cik vien iespējams.» — nobēdzis sirmās latviešu tautas progresa cīņtājs. Kr.

domu lidojums, patiesības drosme, kurā dēļ dzejniekam uzbruka viss Fridriha Vilhelma valsts melno kraukļu bars.

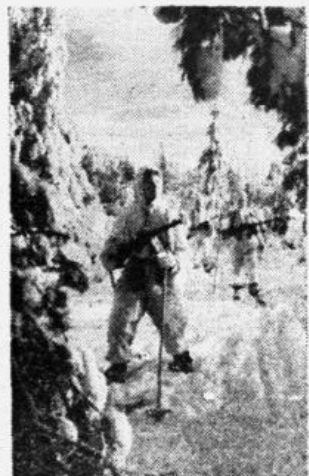
«Vācemes» vārsmas sarakstītas 4 gadus pirms 1848. g. revolūcijas. Pēc 13 gadu garas prombūtes dzejnieks atgriezās savā dzimtenē, kurā ilgojies visas trimdas gados. Viņš alka ieraudzīt brīvu tautu, bet sastapa veco ēnu spokus. «Ak, dievs! Šie muižnieki vēl tepat!» dzejnieks sarūgtināts izsūcās. Tā ir tā pati vecā, muižnieku un junkuru Vācija. 26. nodaļā dzejnieks raksta, ka ielūkojoties savas dzimtenes nākotnē, viņš zaudējis samānu. Viņš sadzirdējis tur ķercam tos pašus melnos kraukļus.

Dažas vietas «Vāceme» šāsdienas lasītājam bez komentāriem pagrūti saprast. Bet izlasiet otro, trešo un astoto nodaļu. Liekas, mēs staigātu pa tagadējās prūšu zemes ciemiem un pilsētām, «kur arvien vēl cūkām liek lauru vainagus uz purniem», kur skolās bērniem potē seno lielceļu laupītāju tikumus, māca, ka jānokauj cilvēks — nevācietis. Lai militārismu ievītu roman-

tiskā gaismā, viņi izvelk no pagātnes kapenēm pat veco sarkanbārdi — Barbarosu. Tā ir zeme, kur pirmais un pēdējais bauslis skan: tu esi vācietis, tev atļauts viss!

Tāpēc šodien visa progresīvā cilvēce ar pateicības jūtām norauģās Sarkanās Armijas asvaras ģāģienā, kas kopā ar sabiedroto kara pulkiem uz lauku laikiem sadragās to vergu valsti, pret kuru cīnījās arī lielais dzejnieks.

Edgars Damburs.

Sarkanās Armijas kaujovīrs ziemas kaujās

KONSTANTĪNS AIZPURS

Meža cirtēji

Cirvji klauz un kožas sila priedēs;
Zāģu šķinda. Stumbri sniegā gumst,
Zari šņācot stīrnas biklas biedē —
Tā še rīti aust un rīti tumst.

Nīrb ar smaidu vingras balerinas,
Blaku lokās plecīgs atslēdznieks...
Tūkstoš rīdziniekiem, kas šeit ciūš,
Spīvā salā spēku rādīt prieks.

Visi viež: vairs Esmeraldas deju
Zālē aplaudējot nebūs salt,
Skolnieks lasīt varēs Prometeju,
Kalvis atslēgas un dzīvi kalt.

Tamdēļ cirvji klaigā sila priedēs,
Zāģu šķindā stumbri sniegā gumst,
Zaru šņākas biklas stīrnas biedē,
Kad še rīti aust un rīti tumst.

VACAĻOVS

Viens no visdziļākajiem Maskavas Dailes teātra un arī visas plašās padomju zemes aktieriem, Tautas mākslinieks **Vasilis Ivanovičs Kačalovs** pagājušajā mēnesī atskatījās uz 70 mūža un 50 mākslas darbā aizvadītajiem gadiem.

Dalītes teātrim, no kura skatuves vienmēr plūdušas jaunas, svaigas vēsmas un idejas, ir liela loma krievu kultūras dzīvē. Viss šā teātra attīstības un uzplaukuma ceļš nesaraujami saistīts ar V. I. Kačalovu, šo izcilo mākslinieku, kas it kā būtu radīts, lai sastaptos ar tādām lielām cilvēcēm kā K. S. Stanislavski un V. I. Nemtoviču-Dančenko.

Arī pirms Dailes teātra Krievijā mīļēja un cienīja aktiera mākslas darbu. Bet kopš tā laika, kad baltā kaķa pirmoreiz parādījās uz teātra priekškara, radās jauna pieeja aktiera un teātra radītājam darbam. Arī Kačalovam var pateikties, ka viņš radījis jaunu aktiera mākslas darba izpratni un nozīmību.

Kačalovu var apzīmēt par dziļas gudrības aktieri. Viss tas, ko viņš dara uz skatuves, ir iekšēji aparāts, gudri tverti un vienmēr apbrīnojami. Viņa radīšanas darbā ir kaut kas tāds, ko var apzīmēt par kačalovišķu. Visa Kačalova daba ir varena un klasiska. Viņa artistiskais aparāts pilnīgs. Un balsis? Pietiks, ja teiks, ka ar tādu balsi kā Kačalovam, apbeļvoti tikai retie.

Lai šī raksturotu Kačalova lielo mākslu, pietiek atcerēties Maksima Gorkija vārdus, ko viņš teica par Kačalovu kā Barona tēlotāju savā lugā «Dibēnā»:

«Nekā tamlīdzīga es neesmu uzrakstījis. Tas ir daudz vairāk, nekā biju iedomājies. Es

«PULKSTEN SEŠOS VAKARĀ PĒC KĀPĀ»

saucais jaunā Maskavas izlaiduma filma, kas jau otro nedēļu izpildoties seansos «Splendid Palace» iepriecina Rīgas skatītājus. Tā ir mūsu «la komēdija, kuras scenāriju sarakstījis arī rīdziniekiem pazīstamais dzejnieks Viktors Gusevs, (1940. g. viesojās Rīgā). Sadarbībā ar ievērojamu režisoru Ivanu Pirjevu un komponistu Tichonu Hrenčikovu, radusies mākslinieciska filma, kas pelni vislabāko atzinību. Sižetiskais izkārtojums vienkāršs, bez pretenzijām, bet taisni šajā vienkāršībā stēpjas tā, vienīgi krievu dvēselei raksturīgā savdabīgā burvība, kuras varonībai bargājas kāpa dienās tagad ir lieciniece visa pasaule. Izsmieļoši inscenētais parādījis visus

par to pat nebiju sapņojis. Es domāju, ka tā nebija nekāda loma, ka es neesmu to mācījis uzrakstīt un man nekāds nav iznācis.»

Nav daudz tādu aktieru, kas būtu dzirdējuši no autora līdzīgu uzslavu un pie tam no tik liela rakstnieka, kāds bija Gorkijs.

Kačalovs nav tikai skatuves aktieris vien. Viņš ir arī liels estrādes mākslinieks, viņš piedalās koncertos, lasa dzejas un sniedz savus priekšnesumus simfoniskā orķestra pavadījumā. Arī te viņš ir tas pats Kačalovs, kas ar dziļu un lielu cieņību pieiet mākslai un auditorijai, kura no tā gaida arvien ko jaunu un neparastu.

Liekas, ka Kačalovs savas radītās mākslas darba pamatos iegulda visu savu mākslinieka un cilvēka dziļu pienākuma apziņu. Un skatītājs to jūt. Kā teātri, tā arī uz estrādes no Kačalova priekšnesuma «dvēš dzīš» saturs un liela domu bagātība.

Tāpat kā visā līdzšinējā Maskavas Dailes teātra dzīvē, tā arī tagad Kačalovs iet Dailes teātra aktieru priekšgalā, augsti nesdamas padomju teātra kultūras karogu. Viņš bauda tādu pašu padomju jaunatnes, studentu, inteligences un sabiedrības mīlestību kā agrāk. Sēdienes skatītāju viņš iepriecina ar to pašu domu spēku un dziļu ticību krāspas dzīves jēgai.

Augsti vērtējot Kačalova nopelnus teātra mākslas laukā, sakarā ar viņa 70. dzimšanas dienu un 50 darba gadiem, PSRS Augstākās Padomes Prezidijs š. g. 11. februārī apbalvojis viņu ar Ļeņina ordeni.

Kačalovs nav gluži svešs arī rīdziniekiem, jo viņš apmieram pirms 20 gadiem viesojās Rīgā. Vienam otram skatītājam, kam bijusi izdevība viņu redzēt un dzirdēt, vēl tagad dzīvē atmiņā palicis liels mākslinieka varens stāvs, ne mazāk vareņā balsis un dziļi tvertā priekšnesuma spožais stils. **J. Grotis.**

tos krievu cīnītāja jūtu kompleksus un gradācijas, kas visai tautai: pusaudžim un sirmaisim, jaunavai un mātei pašatziļdzīgi liek tvert rokās sauteni un lāpstu, lai cīnītos par dzimteni.

Gar skatītāju atzīdī varonīgu cīņu eptzodi, īste atpūtas brīži puteni pie ugunsкура ar smēldzīgu gītāras vai ermonikas pavadītu dziesmu, ko atzinais uz brīdi atzīdīdās domas pie mīlotās, vai domas pie dzimtas sēdzes; tad atkal cīņas, skaudras cīņas, līdz gaišā apoteozē kādu pievalcari Kremļa pulksteņi moskandina sešas treizes: kāpš beidzies! Pār Maskavu nolīst zilbnošas ilūmānācijas viesulis par zodu nākamajai, grūti izcīnītajai miera dzīvei. **A. St.**

LPSR VALSTS FILHARMONIJAS SIMFONISKAIS KONCERTS

LPSR Operas un baleta teātri 26. febr. bija pūlcinājis prāvu simfoniskās mūzikas cīnītāju skaitu. Programma izvēlēta nopietna, iespaidīga. Koncertu ievada Filharmonijas un Radiokomitejas apvienotais orķestris ar mūsu vecmeistara LPSR Tautas mākslinieka Alfrēda Kalnīņa himnisko «Balādu, kas rāda komponista plašo, erudīcijas bagātu skaņu rakstu. Tālāko atskaņojumos dzirdējam tā paša autora simfonisko poēmu «Mana dzimtene», ievadu un ligo «svētkus no «Baptas». Ši mūsu pirmā un nacionālākā opera liecināja, ka vērtības, ko tā sevi slēpj, vienlīdz aizrauj klausītāju gan kā skatuvišķi spriegi tverts drāmatisks darbs, gan arī specifiski simfoniskās mūzikas dotībās. Alfrēda Kalnīņa mūzika savā mākslinciskajā izvēdojumā allaž ir dziļas nopietnības apgarota, krāšņi, pilniskanīgi instrumentēta, kas ļauj orķestrim, tā

sakot, izsmelt visus reģistrus, prasot no diriģenta nobrieduša mūzikas tulka māku, ko iespējīgi rādīja Leonīds Vigners, vietumis gan atstādams it kā liekas piepūles iespaidu. Mākslinieciski nobēģtā, vērīgi smalkā atskaņojumā orķestris spēlēja Jāzeps Vitola «Dārgakmeņus», kur grūto vijoles solo partiju enerģiskā, bet apvaldītā, tehniski spodrā priekšnesumā veica ar istas, daudzsolosā vijolnieces talantu apveltītā Lida Rubene.

Otrajā koncerta daļā dzirdējam Čaikovska koncertu stīgu orķestrim, divi ārījas no Mocarta «Burvju flautas», ko savā parastajā, klausītājus sugestīvajā spožumā, nodziedāja nopelniem bagātā LPSR māksliniece Elfrīda Pākule. Koncertu noslēdza Rimska-Korsakova Spāņu Capricio ar koncertmeistaru Alek sandru Arņīti kā solistu.

«Cantabile.

ATCERES DIENAS

4. martā ir nāves diena lielajam krievu rakstniekam N. V. Gogolim (1809.—1852.). Gogolis — spēcīgs realists ar tieksmi uz satīru, kura nesaudzīgi grāta sava tautas reakcionāro muļniecību un stulbo birokrātiju. Viņa fevorojamākie darbi: komēdija «Revidents» un romāns «Mirušās dvēseles» tulkti daudzās valodās un ļābi pazīstami arī latviešiem; «Mirušās dvēseles» jaunā Aleksandra Čaka tulkojumā uzņemts VAPP Daļlīte rītāras apgāda šāgada plānā.

Gogoļa atjautīgais talcmeta sešas skicējums, asi tvertie tīpi un sulīgā, pilnasinīgā tautas valoda nenovecojas.

8. martā atcerēsimies savas tautas burtnieku K. P. Baronu (1835.—1923.), kas pirms 22 gadiem sirmā vecumā mobeidza darba pilno mūžu. Krišjānis Barons jau jaunības dienās kļuva pazīstams un teicenis kā sabiedrīks darbinieks, redaktors un literāts, bet pāri tālītem sniedzis viņa dzīves otrajā pusē paveiktās. Latvju dainu savākšana un sakopošana, vācu muļnieku no mākslās darba tautas radīto vērtību izglābšana no aizmiršanās, ir Krišjāņa Barona lielais neizdošais nopelns. Ar pilnu ticību var Krišjāni Baronu apzīmēt par vienu no visdziļākajiem latviešu gara dzīves personībām.

9. martā dzimis ukraiņu dzejnieks Tarass Ševčenko (1814.—1861.). Viņš pieder pie tiem lirīkiem, kuru vārsmas vārda tiešajā nozīmē ieiet tautā. Vēl

šodien, brīvajā Padomju Ukrainā, lieli un maži, jauni un veci dzied vai skaita no galvas Ševčenko rakstītos vienkārsos sirsnīgos vārdus. Ševčenko dzeja dziļi izjūsta, būtiski pārdāvota. Tālu pāri individuālajam jūtām sniedzis dzejnieka skatiena asums: viņš ielūkojies patvaldības nomāktās tautas ciešanās un bijis nesamierināms nacionālas brīvības un sociālas taisnības sludinātājs un cīnītājs, par ko viņa 80. nāves dienu pirms 4 gadiem plaši atzīmēja visa Padomju zeme.

10. martā dzimudiena latviešu gleznotājam A. Maļkocinam (1864.—1897.). Alksnis pieskaitāms mūsu realitiskās mākslas cēsmīnītem,

līdzīgi savam tālītebrīdam un draugam Janim Rozentālam, savu māksliniecisko īpatnību izkopdams nacionālajā virzienā, tēlojams savu zemi un tās ļaudis. Viņš ir arī viens no spīrmajiem, kas ķēries pie latviešu vēstures tēmiem, vienā no saviem izcilākajiem darbiem — gleznā «Kauja pie Saules» — spīgti tvertāms cīņas ainu pret vācu iebraucējiem, latviešu tautas visu laiku mūvīgākajiem demaidniekiem.

LATVIJAS PSR MŪZIKAS PAIDAGOGU KONFERENCE

S. g. 26. febr. LPSR Mākslas Lietu Pārvaldes acināti, kopējā konferencē pulcējās mūsu mūzikas paidagogi. Sanākumi atklāja Mākslas Lietu Pārvaldes priekšnieka vietnieks I. Lēmanis.

Latvijas PSR Valsts Konservatorijas docents b. Ķimēris referēja par PSRS starptautisko militāro stāvokli.

Par mākslas darbinieku uzdevumiem referēja b. Lēmanis. Apskatījis vācu iebrucēju nodarītos postījumus, referents norādīja uz Padomju Savienības mākslinieku sasniegumiem smagajos Tēvijas kara apstākļos. Mākslas darbinieki šai laikā nevar palikt neitrāli. Galvenais mākslinieku uzdevums — radīt darbus, kas stiprina Sarkanās Armijas un aizmugnes spēku. Latviešu gvardes varoņu un partizānu gaitas, latviešu apzinīgās sievietes darbs, uz Vāciju aizvesto tautiešu liktenis, tautu draudzība — lūk temas, par kurām jāraksta rakstniekam, jākomponē mūzikām. Aizmugures strādnieku pašizlīdzīgais darbs, jauno latviešu darba zemnieku centība pelni, lai par to runā mākslinieks savos darbos.

ITIK skolu daļas priekšnieks b. Mikēlsons referēja par audzināšanas darbu skolās. Skolu ēkas okupācijas gados sagrāutas, daļa skolu un paidagogu iznīcināta un ar teroru aizdzīta svešumā. Audzētniekiem jāmača ne tikai viņu tiešā speciālitate, bet arī komunistiskā morāle un padomju patriotisms. Tie jāaudzina draudzībā pret citām tautām un naidā pret iebrucējiem. Lai kļūtu par komunistiskās sabiedrības locekli, nepietiek ar atsevišķu lozungu piešavināšanu, bet jāapgūst visi kultūras sasniegumi. Audzinātajam jākontroliē audzēkņa darbs, jāievēd stingra disciplina, jo tā kumā jāatrod audzēkņu galvenās apdāvinātības pazīme, tā jāattīsta un jārūpējas, lai viņi nenomaldītos blakus ceļos. Parāllēli tam jāattīsta jaunatnes fiziskās spējas. Paidagogu uzdevums: audzināt vispusīgi attīstītu cilvēku ar augstām zināšanām, dialektiskā materiāls-

ma attīstītu loģiku, fiziski spējīgu, aistētiski izveidotu.

Par skolu arodorganizāciju darbu un sabiedriski politisko audzināšanu referēja MDA Republikas Komitejas priekšsēdētājs b. Ābols. Politisko masu darbu vēl strādā vāji. Studentu un skolnieku labi nostādītu politizāciju pulcīņu darbs veicinās mācību procesu. Skolotājam te jānāk palīgā.

Debatēs LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks prof. b. Jēkabs Kārklis novilka paralēles, starp vācu un krievu kultūras politiku vēsturē un tagad. Lielākā daļa latviešu tautas inteliģences mācījies krievu augstākajās mācību iestādēs. Tie paūz spilgtu radītāju garu, nacionālu saturu un humanismu. Latviešu inteliģences daļina, kas mācījies Vācijas augstskolās, paliek bez spilgtākas radītājas izpausmes un nacionālajām iezīmēm. Profesors Kārklis citē Ļepinu, kas acina radīt tādas dziesmas, kas darba darītājam dotu veldzi.

Komponists b. Salaks sacīa, ka latviešu tauta vairs neprot tā dziedāt kā agrāk — tās ir vēsturiski nepareizas un kaltīgas, sevišķi vācu okupācijas gadu kultūras politikas sekas, kad tautas mūzikālo gumi bojāja vāciskie slāgeri. Tam pretim b. Salaks norāda uz krievu mūzikas kultūras politiku, kas novedusi pie tā, ka tautas dzied mākslinieciski vērtīgas un harmoniskas melodijas.

Konferences otrajā dienā par mācību daļas darbu referēja Valsts Konservatorijas docente b. Čirule, uzsvērot mācību daļas svarīgo nozīmi mācību iestādē.

MLP Mācību iestāžu daļas priekšnieks b. Zvidris norāda uz lielajiem zaudējumiem, ko skolas sistēmai nodarījis okupācijas laiks. Daudz kas sasniegts, daudz kā vēl trūkst, bet ar boļševistiskām darba metodēm var atrisināt katru jautājumu — arī pašu galveno: trūkstošo kadru gatavošanu. Mācības mūzikas skolās notiek pēc Padomju Savienības plāniem, kas jāuskaata par sasniegumu, jo mūzikas kultūra PSRS ir augstākā pasaulē. Maskavas

augstākās mācību iestādēs mācās arī mūsu studenti. Tie kādreiz dos papildinājumu mūsu trūkstošajiem paidagogu kadriem. Skolām jāuzmeklē mūzikāli apdāvināti audzēkņi pašdarbības ansambļos un jāiesaista skolās. Jāievēro galvenais: — audzināt nevien profesionālu mūziķi, bet arī cīnītāju par komūnismu.

Vēl referēja par koru diriģentu sagatavošanu LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks prof. b. Jēkabs Medīns, par pirmajiem soļiem klavieru spēlē b. Olga Kleine-Kāpa un par vokālās paidagogijas principiem un metodēm — Valsts konservatorijas docente b. Čink-Berzina.

K. SIMONOVA LUGA «TĀ ARI BŪS» KRIEVU DRĀMAS TEĀTRĪ.

Latvijas PSR Krievu Drāmas teātris ar krietniem panākumiem rāda Staļina prēmijas laureāta Konstantīna Simonova lugu «Tā arī būs». Par šo darbu plaši rakstīti un runāts padomju presē un rakstnieku aprindās.

No frontes atbrauc dienesta pienākumos un isā atvaļinājumā komandieris, kas vēl nav galīgi sadziedējis smagā ievainojuma brūces. Kara apstākļos viņš pazaudējis sievu un meitņu, jūtas vientuļš un saguris, bet tad atgūstas ar jaunas jaunavas milu. Tomēr norisinaš arī kļūta traģiska. Jaunavai jau ir sava iecerātais, jauns, apdāvināts arhitekts. Bez tam komandieri iemīļījusi sieviete — ārste majors Greča. Šai lomai autors piešķīris visai netiešu blakus nozīmi, bet tā tomēr lugas kopnorises optimistiskajā noslēgumā izskan ar iekšēji spējīgu dzīves un cīņas prieku.

Jā lugas centrālās figūras zīmējuma var nojaust daudz pārdzīvojušā komandiera kaut netiešas pretenzijas uz kādu gandarījumu vai personīgu intīmu laimi, ja jauno arhitektu viņa romantiskajā zaudējumā autors mierina ar viņa talantu un nākotnes izredzēm, tad iepretim majoram Grečai šās samierinātājas līnijas nav. Un tas šķiet labi. Šī sieviete savas neveiksmes pārvar ar dziļu iekšēju dzīves un darba prieku.

Šo un pārējo lugas personu individualitātes un kopsavārā autors rāda padomju cilvēku draudzības atmosfērā, kurā izaug un veidojas lugas tematika, tēli un raksturi. No šāda lugas pamattona tās iestādēšanā vadījušies abi režisori — J. Jurovskis un I. Jaunušans. Viņu darbs atzīstams — lugas skatuviskais atveidojums gluds, silts un viņģis. Bet ir vietas, kur atsevišķas detaļas izceļ no sava koptopa. Tādi nedaudzki momenti ir, piem., pirmajā cēlienā, kad akadēmiķis Voroncovs un komandieris Saveļjevs sastapas ar nama pārvaldnieku. Tāpat otrajā cēlienā skats pie klavierēm, bet situācijas tre-

ska. Katram referātam sekoja debātes.

Konferenci slēdzot pieņēma rezolūciju, kurā nolemj: pastiprināt kārtā pacelt paidagogu un audzēkņu politiskās, speciālās un metodiskās izglītības līmeni, sevišķi vērību piegriezti koru diriģentu un tautas instrumentu nodaļām dziedāšanas skolotāju un mūzikas pašdarbības vadītāju sagatavošanai, pavairot mācību programmas un uzņemšanas noteikumus, steidzināt mācības literātūras, padomju un krievu komponistu, sevišķi vokālo, darbu izdošanu, steidzināt padomju dziesmu tulkošanu, steidzināt mūzikas vēstures paidagogu gatavošanu.

Šajā cēlienā ar citādi jauko mazo karavīru Vaņu ir tik tālu paspilgtinātas, ka tiecas jau uz teātrālistmu un tāpēc šīs vietas samazina to mākslinieciskās vienkāršības spožumu, kas vienas cauri visai lugai un izrādei.

Komandieri Saveļjevu ārēji košā un iekšēji satrauktā veidojumā tēlo J. Jurovskis. Viņa pārdzīvojuma gamma ir ne tikai pietiekami plaša, bet arī dziļa, lai pievilcīgā komandiera tēlu paceltu tikpat pievilcīgā mākslinieciskajā augstumā. Tas Jurovskim pa pilnām izdodas, atskaitot glūzi ārējo efektu meklēšanu dažos mirkļos, kas šim aktierim pavisam nav vajadzīgs.

Akadēmiķa Voroncova meitu Oļu atturīgā, glītā, ieturīgā zīmējuma veido G. Kovaļskaja. Pašu Voroncovu kā lietisku darba vīru un sīrnīgu dvēselis cilvēku noraksturo N. Barabovs. Jauno arhitektu Špicinu Č. Michņevičs rāda kā trauksmainu, apvaidītu jaunekli, kas droši iztur pirmos dzīves pārbaudījumus. Ārsti majoru Greču tēlo E. Bunčuka. Šī loma lugā ir viena no visgrūtākajām, interesantākajām un it kā stāv svārrup, bet tomēr ievirzās skaistāju uzmanības centrā. Bunčuka lomu piepilda ar lielu iekšēju spēku. Epizodisko, sulīgās krāsās zīmēto artileristu Ivanovu A. Astarova sniedz jūsmīgā, silnā jutonā, nekur savā omulībā nepārsniedzot samēra robežas. Nelielo Saveļjeva audzēkņa Vaņas lomu visai spilgtā tvērumā atveido A. Kovaļeva; vietām varētu vēlēties, lai bērnišķīgā jaukā naivitāte būtu vērsta vairāk uz pārdzīvojumu, nekā uz ārpusi. Lugas pamattoni labi iekļaujas arī pārējie mazāko lomu tēlotāji: V. Astarova, R. Čeriņš, B. Juljans, T. Falka un S. Andrejeva.

Dekorātvajā ietērpā skatuvēs gleznotājs A. Zirnis ar maz līdzekļiem panācis pietiekami iespaidīgu skatuvēs izkārtojumu.

Vērtīga luga, vērtīga izrāde, ko var ieteikt arī latviešu sabiedrībai. J. Gr.

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBA

Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības kolektīvs Sarkanās Armijas dienās attīstīja lielu aktīvīāti. Plašāks sarīkojums notika Rakstnieku klubā š. g. 24. februārī, kur ar referātiem uzstājās bb. Damburs un Eglītis, bet frontes daļas lasīja b. Lukss. Tai pašā dienā VAPP sarīkojumā plašāku referātu sniedza b. Griņģulis. Rakstnieku Savienības biedri piedalījušies arī virknē citu sarīkojumu: Valsts Dailes teātri, Valsts Drāmas teātri, Radioko-

mitejā, skolās, rūpnīcās. Referātus un savus literāros darbus lasīja bb. Upiis, Krauliņš, Lukss, Vanags, Grants, Damburs, Balodis, Rudzītis. Plašs bija 26. febr. rakstnieku vakars Valsts Dailes teātra telpās, par ko sniedzām atsevišķu rakstu.

Kā tuvākie atklātie sarīkojumi Rakstnieku klubā paredzēti žurnāla «Karo-gs» 1/2 nr. un Hermaņa Sēja jaunā romāna iztirzājumi.

JŪLIJS MADERNIEKS

šanu. Bet kā to sekmīgi iesākt, tas bija smags jautājums. Priekšgājēju paraugu gandrīz pilnīgi trūka. Presē gan varēja atrast tādas rindas, kas lika dežīgāk šo jautājumu kārtot. To deva Pumpura un Ausekļa dzeja un dažu citu progresīvo darbinieku atzinumi par mākslu.

Stiglica skolas dekoratīvajā nodaļā Madernieks bija mācīties dekoratīvi gleznot un ornamenta veidā stilizēt dabas priekšmetus. Tās bija derīgas priekšzināšanas sava daiļamatniecības stila radīšanai, izejojot no dabas un tautas krāsu raksta. Savā rakstā pirmos darbus Madernieks zīmēja kā Stiglica skolas audzēknis; raženi sāka gleznot un zīmēt pēc tam, kad kā skolas stipendiāts divus gadus bija pavadījis studijās Vakarēiropā. Plašāks darba lauks dekoratīvās glezniecības nozarē viņam pavērās gan tikai īsi pirms 1905. g. revolūcijas. Ap šo laiku Madernieka mākslu sāka atbalstīt latviešu jaunās inteliģences pārstāvji. Viņu vīdū bija R. Blaumanis, E. Melngailis, M. Siliņš u. c. Madernieks darināja metus sienas un grīdas segām, logu un durvju aizkariem, galdautiem, spilveniem, mēbeļu drānām un mēbelēm. Ar katru jaunu darbu viņa mākslinieka seja vērtās skaidrāka, un vaigs kļuva vairāk pazīstams. Visredzamāk Jūlijs Madernieks kā gleznotājs un zīmētājs darbojās pēc pirmā pasaules kara. Viņa ornamentāls bija sevišķi iecienīts paklajos, aizkaros, villainēs. Šos darbus pēc mētiem izpildīja daiļamatņu skolas, darbnīcas, kursos, kā arī veica privātas pūra locītājas. Madernieku sāka pat atdarināt, un viņam radās skolnieki (Z. Ventaskrasts u. c.).

Madernieka rotas īpatnība meklējama krāsas un raksta elementos un šo elementu savienojumos — kompozīcijā. Krāsas Maderniekam, tāpat kā mūzikim skaņu toni, kalpo dažādu sajūtu izteikšanai. Gaviļējot ierunājās sarkanais, zaļais, gaišais Nemiers un naidis ieskanas melni-zaļi-dzeltenīgajos toņos. Tādi likti zalkšu-čusku savijumos dažās sienas segās un spilvenos. Šīs krāsas pēc satura atgādina tautas dziesmas vārdus: «Melnā čūska militus mala...» Dažās ornamenta krāsās, liekas, atbalsojas arī 1905. g. revolūcija. Madernieka paleta ir bagāta — no gaviļējošā skajuma līdz mierīgajam klusumam.

Ornamenta zīmes Maderniekam pa daļai atvasinātas no tautiskā raksta paraugiem, bet

vairākumā neatkarīgas — madernieckiskas. Rotas elementi asiem lūzumiem — šķautņaini, šķiet nervozi un trauksmes pilni. Patstāvīgās rotas zīmes meistars atvasinājis no dabas priekšmetiem: stādiem, zalkšiem, gaiļiem utt. Šīm zīmēm reālie paraugi tuvāki nekā no tautiska raksta atvasinātai rotai. Tas tomēr netraucē vienkopus savienot abas ornamenta daļas.

Kompozīcijā Madernieks cenšas neatkārtoties. Viņš sargājas arī no raibuma, rotājuma zīmes un krāsas vienojot grupās. Piem. paklajos ir centrs ar vīdējām un malējām daļām. Starp centru un malu klusāka pāreja, bet mala kalpo kā noslēdzošā — logata. Atsevišķus rotas elementus (piem., gaiļus) Madernieks mīl savērt vienu ar otru un trešu, tā panākdam

saistīgu grupējumu. Pēc zināmiem personīgiem likumiem, pēc ikreizējiem nodomiem Madernieks kompozīciju grupās, kā papildu vārdus vai teikumus valodā, iepin abstraktus rotājuma elementus. Vai nu tīri ornamentāli vai ar krāsu tīe papildina un padara bagātāku visu ornamentālo centru.

Madernieks pazīstams arī kā mākslas teorijas rakstnieks un paidagogs. Ar spalvu viņš apcerējis daudz un dažādus jautājumus. Visvairāk cīnījies pret viduvējību un formālismu mākslā. Asi cirtis seji tiem pilsoņiem, kas turējuši dzīvokļos vācu pilekano garu un ļāvuši to ielikt savu namu fasādēs.

Visumā Jūlijs Madernieks ir mākslinieks — jaunradītājs. Bet kas mākslā jaunu dod, tas gadsimtos nenoveco.

J. Strazdiņš.

JŪLIJA MADERNIEKA GODINĀŠANA

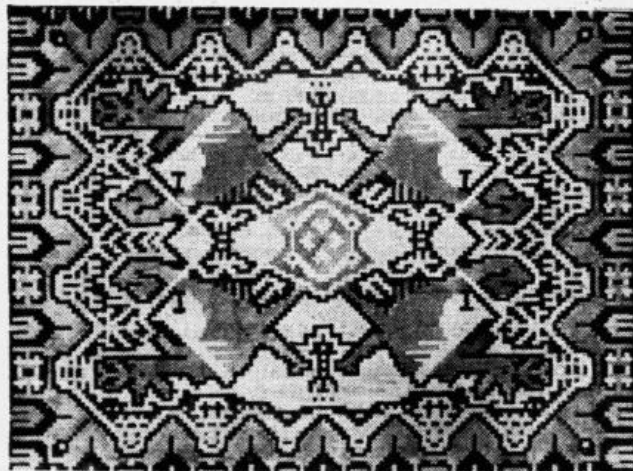
Š. g. 27. febr. Rakstnieku klubā telpās pulcējās Latvijas Padomju Mākslinieku Savienības vadītāji un biedri, kā arī virkne redzamu sabiedrisko un kultūras darbinieku ar LPSR APP priekšsēdētāju prof. Dr. A. Kirčēniņu priekšgalā. Sānāksme bija veltīta mākslinieka Jūlija Madernieka 75. mūža un 50. darba gadiem.

Vakaru atklāja Mākslinieku Savienības priekšsēdētājs Herberts Likums. Ilgiem aplausiem sapulcējušies uzņēma Mākslas lietu pārvaldes priekšnieks I. Lēmaņa nolāsīto LPSR APP dekretu par Nopelniem bagātu mākslas darbinieka nosaukuma piešķiršanu Maderniekam.

Mākslinieku Savienības atbildīgais sekretārs A. Lapiņš referātā attēloja izcilā mākslinieka dzīves gājumu un novērtēja viņa darba mūža nopelnus.

Gaviļnieku apsveikuma runās sumināja LPSR APP priekšsēdētājs prof. Dr. A. Kirčēniņš, rakstnieks A. Keņiņš, Tautas mākslinieki prof. Alfr. Kalniņš un E. Melngailis. Nopelniem bagātie mākslas darbinieki M. Vigner-Grinberga un prof. Jēk. Mediņš, mākslinieki prof. G. Eliāss, E. Veilands, K. Bušs u. c., pasniedzot arī balvas.

Svinīgajai daļai sekoja koncerts.

Jūlija Madernieka ornamenti

Laikraksts «Literātūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Atbildīgais redaktors V. Lukss. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14; Numurs maksā Rbl. 1.—, Abonēšanas maksā Rbl. 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 61/63. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.